

INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER

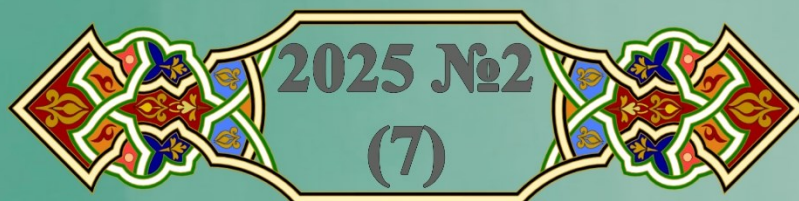
p-ISSN 2992-9229

e-ISSN 3060-5318

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

Xalqaro ilmiy jurnal

SAMARQAND – 2025

p-ISSN 2992-9229

e-ISSN 3060-5318

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

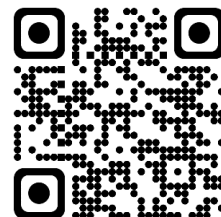
XALQARO ILMIY JURNALI

“TURKOLOGICAL RESEARCH” INTERNATIONAL SCIENTIFIC
JOURNAL

ULUSLARARASI “TÜRKOLÖJİ ARAŞTIRMALARI” DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Jurnal rasmiy sayti: <https://turkologiya.samdu.uz/>

SAMARQAND – 2025

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “TURKOLOGICAL RESEARCH”
ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ
МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Bosh muharrir:

Bosh muharrir o‘rinbosari:

Juliboy ELTAZAROV

f.f.d., professor (O‘zbekiston)

Roxila RUZMANOVA

f.f.n., dotsent (O‘zbekiston)

TAHRIRIYAT KENGASHI:

Rustam XALMURADOV – t.f.d., professor,
Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat
universiteti rektori (O‘zbekiston);

Hakim XUSHVAQTOV – f-m.f.d., professor,
Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat
universiteti ilmiy ishlar va innovatsiyalar
bo‘yicha prorektori (O‘zbekiston);

Akmal AHATOV – t.f.d., professor,
Sh.Rashidov nomidagi Samarqand davlat
universiteti xalqaro hamkorlik bo‘yicha
prorektori (O‘zbekiston);

Muslihiddin MUHIDDINOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Ibodulla MIRZAYEV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Shuhrat SIROJIDDINOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Suyun KARIMOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Murodqosim ABDIYEV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Azamat PARDAYEV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Musa YULDASHEV – f.f.n., professor
(O‘zbekiston);

Dilfuza DJURAKULOVA – t.f.n., professor
(O‘zbekiston);

Aftondil ERKINOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Hotam UMUROV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Qosimjon SODIQOV – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Muhabbat QURBONOVA – f.f.d., professor
(O‘zbekiston);

Mardon BOLTAYEV – dotsent (O‘zbekiston);

Ali AKAR – f.f.d., professor (Turkiya);

Abdusalam ARVAS – f.f.d., professor (Turkiya);

Funda TOPRAK – f.f.d., professor (Turkiya);

Musa Shamil YUKSEL – f.f.d., professor (Turkiya);

Temur KOJAO‘G‘LI – f.f.d., professor (AQSH);

Hayrunnisa ALAN – f.f.d., professor (Turkiya);

Varis CHAKAN – f.f.d., professor (Turkiya);

Almaz ULVI – f.f.d., professor (Ozarbayjon);

Emrah YILMAZ – Phd, dotsent (Turkiya);

Foziljon SHUKUROV – Phd, dotsent (O‘zbekiston);

Dilshod XURSANOV – Phd, dotsent (O‘zbekiston);

Shahnoza XUSHMURODOVA – DSc, professor
(O‘zbekiston);

Dinara ISLAMOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston);

Feruza JUMANIYAZOVA – Phd, dotsent
(O‘zbekiston);

Istoda RASULOVA – Phd, dotsent (O‘zbekiston);

Feruza MANUKYAN – Phd (O‘zbekiston);

Mas’ul muharrir: **PhD, dotsent Zokir
BAYNAZAROV** (O‘zbekiston);

Texnik xodim: **Raxmatulla SHOKIROV**
(O‘zbekiston).

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL RESEARCH”

ULUSLARARASI “TÜRKOLÖJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”

Главный редактор:

Заместитель главного редактора:

Жулибой ЭЛТАЗАРОВ

д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Рохила РУЗМАНОВА

к.ф.н., доцент (Узбекистан)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ:

Рустам ХАЛМУРАДОВ – д.т.н., профессор,
ректор Самаркандского государственного
университета имени Ш.Рашидова
(Узбекистан);

Хаким ХУШВАКТОВ – д.ф.-м.н., профессор,
проректор по научной работе и инновациям
Самаркандского государственного
университета имени Ш.Рашидова
(Узбекистан);

Акмал АХАТОВ – д.т.н., профессор,
проректор по международному
сотрудничеству Самаркандского
государственного университета имени
Ш.Рашидова (Узбекистан);

Муслихиддин МУХИДДИНОВ – д.ф.н.,
профессор (Узбекистан);

Ибодулла МИРЗАЕВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Шухрат СИРОЖИДДИНОВ – д.ф.н.,
профессор (Узбекистан);

Суюн КАРИМОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Муродкасым АБДИЕВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Азамат ПАРДАЕВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Муса ЮЛДАШЕВ – к.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Дилфуза ДЖУРАКУЛОВА – к.и.н., доцент
(Узбекистан);

Афтондил ЭРКИНОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Касимжон СОДИКОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Хотам УМУРОВ – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Мухаббат КУРБАНОВА – д.ф.н., профессор
(Узбекистан);

Мардон БОЛТАЕВ – доцент (Узбекистан);

Али АКАР – д.ф.н., профессор (Турция);

Абдуселам АРВАС – д.ф.н., профессор (Турция);

Фунда ТОПРАК – д.ф.н., профессор (Турция);

Муса Шамиль ЮКСЕЛЬ – д.ф.н., профессор
(Турция);

Темур КОДЖАОГЛУ – д.ф.н., профессор
(США);

Хайрунниса АЛАН – д.ф.н., профессор (Турция);

Варис ЧАКАН – д.ф.н., профессор (Турция);

Алмаз УЛЬВИ – д.ф.н., профессор
(Азербайджан).

Эмрах ЙИЛМАЗ – PhD, доцент (Турция);

Фозилжон ШУКУРОВ – PhD, доцент
(Узбекистан);

Дилшод ХУРСАНОВ – PhD, доцент
(Узбекистан);

Шахноза ХУШМУРОДОВА – DSc, профессор
(Узбекистан);

Динара ИСЛАМОВА – PhD, доцент
(Узбекистан);

Феруза ДЖУМАНИЯЗОВА – PhD, доцент
(Узбекистан);

Истода РАСУЛОВА – PhD, доцент (Узбекистан);

Феруза МАНУКЯН – Phd (Узбекистан);

Ответственный редактор: **PhD, доцент Зокир
БАЙНАЗАРОВ (Узбекистан)**

Технический персонал: **Рахматулла ШОКИРОВ
(Узбекистан)**

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO ILMIY JURNALI

INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL RESEARCH”

ULUSLARARASI “TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL DERGİSİ

МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ”

Chief Editor:/ Deputy Chief Editor:

Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV (Uzbekistan)

Ass. Prof. Dr. Rokhila RUZMANOVA (Uzbekistan)

Baş Editör:/ Baş Editör Yardımcısı:

Prof. Dr. Juliboy ELTAZAROV (Özbekistan)

Doç. Dr. Rohila RUZMANOVA (Özbekistan)

EDITORIAL TEAM:/ BİLİM KURULU:

Prof. Dr. Rustam KHALMURADOV – Rector of Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Hakim KHUSHVAKTOV – Vice-Rector for Research and Innovation, Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Akmal AKHATOV – Vice-Rector for International Cooperation of Samarkand State University named after Sh.Rashidov (Uzbekistan);

Prof. Dr. Muslihiddin MUKHIDDINOV (Uzbekistan)

Prof. Dr. Ibodulla MIRZAEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Shukhrat SIROJIDDINOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Suyun KARIMOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Murodkasim ABDIEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Azamat PARDAEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Musa YULDASHEV (Uzbekistan);

Ass. Prof. Dr. Dilfuza DJURAKULOVA (Uzbekistan);

Prof. Dr. Aftondil ERKINOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Kasimjon SODIKOV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Khotam UMUROV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Muhabbat KURBANOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. Mardon BOLTAEV (Uzbekistan);

Prof. Dr. Ali AKAR (Turkey);

Prof. Dr. Abdusalam ARVAS (Turkey);

Prof. Dr. Funda TOPRAK (Turkey);

Prof. Dr. Musa Shamil YUKSEL (Turkey);

Prof. Dr. Temur KOJAOGU (USA);

Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN (Turkey);

Prof. Dr. Varis CHAKAN (Turkey);

Prof. Dr. Almaz ULVI (Azerbaijan);

Ass. Prof. PhD. Emrah YILMAZ (Turkey);

Ass. Prof. PhD. Foziljon SHUKUROV (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Dilshod KHURSANOV (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Shakhnoza KHUSHMURODOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Dinara ISLAMOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Feruza JUMANIYAZOVA (Uzbekistan);

Ass. Prof. PhD. Istoda RASULOVA (Uzbekistan);

PhD. Feruza MANUKYAN (Uzbekistan);

Managing editor: Ass. Prof. PhD. Zokir BAYNAZAROV (Uzbekistan)

Technical staff: Rakhmatulla SHOKIROV (Uzbekistan)

Prof. Dr. Rustam HALMURADOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Rektörü (Özbekistan);

Prof. Dr. Hakim HUŞVAKTOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Araştırma ve İnovasyondan Sorumlu Rektör Yardımcısı (Özbekistan);

Prof. Dr. Akmal AHATOV – Ş.Raşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi Uluslararası İşbirliğinden Sorumlu Rektör Yardımcısı (Özbekistan);

Prof. Dr. Muslihiddin MUHİDDİNOV (Özbekistan);

Prof. Dr. İbodulla MİRZAYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Şuhrat SİROCİDDİNOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Suyun KARİMOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Murodkasim ABDİYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Azamat PARDAYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Musa YULDAŞEV (Özbekistan);

Doç. Dr. Dilfuza CURAKULOVA (Özbekistan);

Prof. Dr. Aftondil ERKİNOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Kasimcon SODİKOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Hotam UMUROV (Özbekistan);

Prof. Dr. Muhabbat KURBANOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Mardon BOLTAYEV (Özbekistan);

Prof. Dr. Ali AKAR (Türkiye);

Prof. Dr. Abdusalem ARVAS (Türkiye);

Prof. Dr. Funda TOPRAK (Türkiye);

Prof. Dr. Musa Şamil YÜKSEL (Türkiye);

Prof. Dr. Timur KOCAOĞLU (ABD);

Prof. Dr. Hayrunnisa ALAN (Türkiye);

Prof. Dr. Varis ÇAKAN (Türkiye);

Prof. Dr. Almaz ÜLVİ (Azerbaycan);

Doç. Dr. Emrah YILMAZ (Türkiye);

Doç. Dr. Fozilcon ŞUKUROV (Özbekistan);

Doç. Dr. Dilşod HURSAVOV (Özbekistan);

Prof. Dr. Şahnoza HUŞMURODOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Dinara İSLAMOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Feruza CUMANIYAZOVA (Özbekistan);

Doç. Dr. Istoda RASULOVA (Özbekistan);

Dr. Feruza MANUKYAN (Özbekistan);

Sorumlu Editör: Doç., Dr. Zokir BAYNAZAROV (Özbekistan)

Teknik Personel: Rahmatullah ŞOKİROV (Özbekistan)

MUNDARIJA | CONTENT | İÇERİK | СОДЕРЖАНИЕ

TURKIY TILLAR VA ADABIYOT TADQIQOTLARI TARIXI

Muhabbat KURBANOVA, Sevara RAHMATOVA

SHE’RIYATDA TIL BIRLIKLARI TAKRORI VA KONNOTATSIYA 8

Saparbek MIRZABAEV

QARAQALPAQ ESSE TEKSTLERINDE TENEWLERDİN STILLIK ÖZGESHELIKLERI.. 16

Faruk TOPRAK

SEMERKAND ÜZERİNE SÖYLENMİŞ BAZI ARAPÇA ŞİİRLER..... 24

Rohila RUZMANOVA

TÜRKÇENİN OKUTULMASIYLA İLGİLİ GÖRÜŞLER 32

Emrah YILMAZ

1926’DAN 2026’YA TÜRKOLOJİ’NİN ASIRLIK İRADESİ..... 38

SHOKIROV Raxmatulla, TOXIROVA Sarvinoz

SADRIDDIN AYNİY VA TURKIY ADABIYOT: MA’RIFATPARVARLIK VA UYG‘UNLIK-
NING MADANIY KO‘PRIGI 53

ESHMAMATOVA Mahliyo

TURKIY TILLAR PARALLEL KORPUSINI YARATISHDA TIL VA NUTQ BIRLIKLARI
TADQIQI..... 65

Dilorom MUMINOVA

TURKIY ADABIYOTDA G‘AZAL JANRI RIVOJIDA NOMALARNING O‘RNI..... 73

XUSHBOQOV Qobilbek

SHAFOAT RAHMATULLO TERMIZIY SHE’RIYATIDA FONETIK TAKRORLAR 79

DUSMURATOV Qahramon

IQBOL MIRZONING “BONU” ROMANIDA BADIY PSIXOLOGIZM TALQINI 87

BOYMIRZAYEV Akbarali, NAZIROV Salimbek

INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDAGI BARQAROR BIRIKMALARNING PARALLEL
LUG‘ATINI TUZISH MASALALARI 92

ATABAYEVA Guljahon

HAYKU JANRI VA UNING O‘ZBEK ADABIYOTIGA TA’SIRI 98

ERNAZAROV Rahmon, MAVLONOV Ahmadjon

OQ VA QORA LEKSEMASI TAHLILI 105

ЧОРИЕВ Баходир

ВОКАТИВНЫЕ ПРЕДЛОЖЕНИЯ КАК СРЕДСТВО ВЫРАЖЕНИЯ ЭМОЦИОНАЛЬНЫХ
СОСТОЯНИЙ В ПРОИЗВЕДЕНИЯХ А.П. ЧЕХОВА И А. КАХХАРА..... 112

DJUMAMURATOV Kuanishbay

FRAZEOLOGIK BIRLIK LARNING TURLI TIZIMLI TILLARDA NAMOYON BO‘LISHI-
NING LINGVOMADANIY XUSUSIYATLARI 116

MUXAMMADIYEV Nodir

QASHQADARYO SHEVASIGA XOS O‘ZLASHMALAR TAHLILI 122

Zokir BAYNAZAROV, Zarifa XUSANOVA

TINISH BELGILAR TARIXI VA ULARNING YOZMA MATNLARDA QO‘LLANILISH
XUSUSIYATLARI..... 126

TURKIY XALQLARNING IJTIMOY-MADANIY ALOQALARI TARIXI

Rustam BERDIYEV

MARKAZIY OSIYODA KIDAN VA QORAXITOYLAR DAVRI TARIXIDAN 141

Normahammad XOLMATOV, Zarifa XOLMATOVA, Rufat KARIMOV

ISHLAB CHIQARISH IQTISODIYOTINING ILK KURTAKLARI (ZARAFSHON VOHASI)
..... 149

Odil ERGASHEV

O‘ZBEKISTONNING TOSH DAVRI USTAXONALARI 157

Mirolim BERDIQULOV

JANUBIY O‘ZBEKISTON TO‘DA-1 NEOLIT DAVRI MAKONI..... 163

Sunnatillo RASHIDOV

KARMANA HUDUDINING ARXEOLOGIK JIHATDAN O‘RGANILISHI 170

Ulug‘bek UMAROV

TAQINCHOQLAR - IJTIMOY TENGSIZLIK KO‘RSATKICHI 177

Saydazim AMONOV

KESH VOHASINING O‘RTA ASRLAR RUSTOQLARI 183

Anvar UMAROV

TURKMANLARNING JOYLASHISHI TARIXI (ZARAFSHON VODIYSI MISOLIDA).... 188

AZIZ MUSHTARIY!

Bu sonda turkologiya, tarix, tilshunoslik va adabiyot sohalaridagi original tadqiqotlar o‘rin olgan. She‘riyatdagi til birliklarining takrori va ma‘nodoshligi, Samarqand haqidagi arab she‘rlari va tinish belgilarining tarixiy rivojlanishi tadqiq qilinadi; turkiy ta‘lim va til ta‘limiga oid tanqidiy qarashlar, turkologiya fanining 1926-2026 yillardagi asriy iroda va taraqqiyot jarayoni o‘quvchilarimiz e‘tiboriga havola etiladi. Sadreddin Ayniyaning adabiyotdagi o‘rni kabi mavzular muhokama qilinadi. Nomalarning g‘azal janridagi o‘rni, Shafolat Rahmatulloh Termiziyaning fonetik takrorlari, Iqbol Mirzoning “Bonu” romanining ko‘p tarmoqli talqinlari ham o‘quvchiga taqdim etilgan. Bundan tashqari, turk shevalarining parallel korpus tadqiqotlari, ingliz va o‘zbek tillaridagi barqaror birikmalarning parallel lug‘ati, hayku janrining o‘zbek adabiyotiga ta‘siri baholanadi. Tarix va arxeologiya sohasida Kiden va Qoraxitoy tarixi, ishlab chiqarish xo‘jaligining dastlabki bosqichlari, O‘zbekistondagi tosh davri ustaxonasi, Karmanadagi arxeologik tadqiqotlar, Kesh vohasining o‘rta asr xarobalari va turkmanlarning manzilgohlari tarixiga oid yangi topilmalar o‘rtoqlashmoqda. Jurnalimizning ushbu sonidagi tadqiqotlar turkologiya va unga aloqador fanlar bo‘yicha yangi izlanishlarga ilhom beradi, degan umiddamiz...

TAHRIRIYAT

DEAR READER!

This issue includes original research in the fields of Turkology, history, linguistics and literature. While the repetition and connotation of language units in poetry, Arabic poems on Samarkand and the historical development of punctuation marks are examined; critical views on the teaching of Turkish and language education, and the century-long will and development process in the field of Turkology from 1926 to 2026 are presented to the attention of our readers. Topics such as the place of Sadreddin Ayni in literature are discussed. The role of nomes in the ghazal genre, the phonetic repetitions of Shafolat Rahmetullah Termizi and multidisciplinary interpretations of Iqbol Mirzo's novel "Bonu" are also presented to the reader. In addition, parallel corpus studies of Turkish dialects, a parallel dictionary of permanent elements in English and Uzbek languages, and the effects of the Haiku genre in Uzbek literature are evaluated. In the field of history and archaeology, new findings are shared on the history of Kiden and Karahitay, the early stages of production economy, the stone age workshop in Uzbekistan, the archaeological research in Karmana, the medieval ruins of the Kesh oasis and the settlement history of the Turkmens. We hope that the studies in this issue of our journal will inspire new research in Turkology and related disciplines...

EDITORIAL BOARD

SEVGİLİ OKUYUCU!

Bu sayımızda, Türkoloji, tarih, dil bilimi ve edebiyat alanlarında özgün araştırmalar yer almaktadır. Şiirde dil birimlerinin tekrarı ve çağırışımı, Semerkant üzerine Arapça şiirler ve noktalama işaretlerinin tarihi gelişimi incelenirken; Türkçenin okutulması ve dil eğitimine ilişkin eleştirisel görüşler ile 1926'dan 2026'ya uzanan Türkoloji alanındaki asırlık irade ve gelişim süreci okuyucularımızın ilgisine sunulmaktadır. Sadreddin Ayni'nin edebiyattaki yeri gibi konular ele alınmaktadır. Gazel türünde namelerin rolü, Şafolat Rahmetullah Termizi'nin fonetik tekrarları ve Iqbol Mirzo'nun "Bonu" romanına yönelik multidisipliner yorumlar da okuyucuya sunulmaktadır. Ayrıca, Türk lehçelerinin paralel korpus çalışmaları, İngiliz ve Özbek dillerindeki daimi unsurların paralel sözlüğü ile Özbek edebiyatında Haiku türünün etkileri değerlendirilmiştir. Tarih ve arkeoloji alanında ise Kiden ve Karahitaylılar tarihi, üretim iktisadının ilk aşamaları, Özbekistan'daki taş devri atölyesi, Karmana arkeolojik araştırmaları, Keş vahasının Orta Çağ kalıntıları ve Türkmenlerin yerleşim tarihi üzerine yeni bulgular paylaşılmaktadır. Dergimizin bu sayısında yer alan çalışmaların, Türkoloji ve ilgili disiplinlerde yeni araştırmalara ilham kaynağı olmasını temenni ederiz...

YAYIN KURULU

УВАЖАЕМЫЙ ЧИТАТЕЛЬ!

В этом выпуске представлены оригинальные исследования в области тюркологии, истории, лингвистики и литературы. В данном номере рассматриваются повтор и синонимия языковых единиц, исследуются арабские стихи о Самарканде и историческое развитие знаков препинания; вниманию наших читателей представлены критические взгляды на преподавание турецкого языка и языковое образование, а также вековой процесс развития в области тюркологии с 1926 по 2026 год. Обсуждаются такие темы, как место Садреддина Айна в литературе. Рассмотрены роль наме в развитии жанра газель, фонетические повторы Шафоата Рахметуллы Термизи и всесторонние интерпретации романа Икбола Мирзо «Бону». Также оцениваются параллельные корпусные исследования турецких диалектов, параллельный словарь устойчивых словосочетаний в английском и узбекском языках и влияние жанра хайку на узбекскую литературу. В области истории и археологии авторы делятся новыми открытиями по истории Кидена и Каракитая, исследованиями ранних этапов производительной экономики, мастерской палеолита в Узбекистане, археологическими исследованиями в Кармане, находками средневековых руин оазиса Кеш и истории поселений туркмен. Мы очень надеемся, что включённые в данный выпуск журнала исследования вдохновят вас на новые изыскания в тюркологии и смежных дисциплинах...

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИИ

TURKIY TILLAR PARALLEL KORPUSINI YARATISHDA TIL VA NUTQ BIRLIKLARI TADQIQI

ESHMAMATOVA Mahliyo Xamzayevna,

Denov tadbirkorlik va pedagogika instituti
stajyor-o‘qituvchisi (Denov, O‘zbekiston)

E-mail: meshmamatova@gmail.com

 ORCID: 0009-0003-0430-2479

 DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15761408>

Annotatsiya: Parallel korpusni yaratish uchun va to‘g‘ridan – to‘g‘ri ma’lumotlar bazasini shakllantirish matnlar mualliflik dasturidan foydalanadi. Asl tilni boshqa til bilan taqqoslash yoki solishtirish uchun nutq bo‘laklari, to‘ldiruvchi, qo‘shimchalar, gap bo‘laklari, ot va fe‘l so‘z birikmalari kabi tushunchalarni bilish kerak. Morfologiya, so‘z yasalishi, so‘z tartibi va tilshunoslar ikki tilning farq va umumiy tomonlarini tavsiflash uchun yana nimalardan foydalanadilar. Bu shuningdek, tarjima ekvivalentligi haqida bilimlarni o‘z ichiga oladi. To‘g‘ridan – to‘g‘ri tarjima usulni o‘zlashtirish qiyinroq, sababi ular grammatika va lug‘atlardan foydalanishni o‘rganadilar.

Kalit so‘z: *Parallel korpus, ma’lumotlar bazasi, tarjima, nutq.*

ИССЛЕДОВАНИЕ ЯЗЫКОВЫХ И РЕЧЕВЫХ ЕДИНИЦ ПРИ СОЗДАНИИ ПАРАЛЛЕЛЬНОГО КОРПУСА ТУРЕЦКИХ ЯЗЫКОВ

Аннотация: Для создания параллельного корпуса и формирования прямой базы данных используется авторское текстовое программное обеспечение. Для сравнения или сопоставления исходного языка с другим языком, необходимо знать такие понятия, как части речи, дополнения, наречия, предложения, именные и глагольные словосочетания. Также необходимо обратить внимание на морфологию, словообразование, порядок слов, в целом, на всё, что используют лингвисты для описания различий и сходств между двумя языками. Сюда также входит знание эквивалентности перевода. Сложно освоить метод прямого перевода, поскольку они учатся использовать грамматику и словари.

Kalit so‘zlar: *Параллельный корпус, база данных, перевод, речь.*

RESEARCH ON LANGUAGE AND SPEECH UNITS IN CREATING A PARALLEL CORPS OF TURKISH LANGUAGES

Abstract: To create a parallel corpus and form a direct database, texts are used in authoring software. To compare or contrast the original language with another language, it is necessary to know concepts such as parts of speech, complements, adverbs, clauses, nouns, and verb phrases. Morphology, word formation, word order, and what else linguists use to describe the differences and similarities between two languages. This also includes knowledge of translation equivalence. Direct translation is more challenging to master because it requires learning to use grammar and dictionaries.

Key words: *Parallel corpus, database, translation, speech.*

Til qurilishining asosiy birliklari sifatida lison va nutq tushuniladi. Mana shu ikki asosning o‘zaro birligidan tabiiy til elementlari shakllanadi. Til shunday hodisaki, u ichki va tashqi (jumladan, tarixiy, siyosiy, milliy, etnik, geografik, madaniy) omillarning ta’siri natijasida ijtimoiylashadi hamda o‘ziga xos struktur tizimni hosil qiladi. Til va nutq birliklari masalasi ko‘plab adabiyotlarda munozarali mavzu sifatida o‘rganilgan. Mashina tarjimasi uchun “ tarjima

birliги” masalasi muhim ahamiyat kasb etadi. Tarjimada ishtirok etayotgan til juftliklari, masalan, ispan tilidan arab tiliga tarjima qilinayotganda, tarjima birliklari faqat ulargagina tegishli bo‘ladi. Yozma tarjimaning birliги morfema, so‘z, so‘z birikmasi, sintagma, jumla, satr boshi, xattoki, butun bir matnga ham to‘g‘ri kelishi mumkin. Mashina tarjimasida sintaktik qurilma matnning to‘liq mazmunini ko‘rsatmaydi. Shu jihatdan mashina tarjimasi tizimi oldidagi asosiy vazifalaridan biri so‘z valentliklari hamda turg‘un birikmalar korpusini yaratishdir. Bunda ma‘lumotlar bazasi ma‘lumotlar (informasiyalar)ni saqlash uchun mo‘ljallangan tashkiliy struktura sifatida xizmat qiladi. Ma‘lumotlar bazasi elektron saqlash va qayta ishlash vositalariga bog‘liq bo‘lishi shart emas. Bu o‘zining muayyan strukturaga solingani, qulayligi, vaqt tejamlorligi jihatidan ancha samaralidir. Tarjimon dasturi uchun lingvistik ma‘lumotlar bazasi (ta‘minoti) deyilganda, tilga oid barcha ma‘lumotlar tushuniladi. Til tuzilishi hamda matnni analiz va sintez qilishning aniq vazifalariga asosan lingvistik ta‘minotida quyidagilarning mavjud bo‘lishi talab qilinadi: matn – leksik asos – leksemashakl – so‘z birikmasi – sintaktik gap strukturalari. Tarjimadan avvalgi tahlil jarayonida uch asosiy ierarxik bosqich amalga oshiriladi: matn-jumla-leksema shakl. Bunda leksemashakl keng ma‘noda matndan olingan istalgan segment birlik sifatida qaraladi. Gap va so‘z birikmalarining barcha strukturaviy hamda boshqa xususiyatlari leksema shakl tushunchasida ifodalanadi. Yu.I.Shemakin “Kompyuter lingvistikasining boshlanishi” asarida avtomatik tarjimaning ikki modelini ko‘rsatib o‘tgan¹. Birinchi yondashuv “matn – mazmun –matn” modeli bo‘lib, unda semantikaning formal tavsifi muhim o‘rin tutadi. Ikkinchi yondashuv “matn – matn” modeli bo‘lib, tarjima uning mazmuniy mosligi asosida amalga oshiriladi. Bizningcha, ikkinchi yondashuv formallik jihatdan talabga javob beradi².

Parallel korpusni yaratish doirasida quyidagi vazifalar bajarilishi lozim:

- 1) orginal matn;
- 2) matnga oldindan ishlov berish;
- 3) matn manbalarining tavsifi;
- 4) o‘zbek, turk, tatar, qozoq, qirg‘iz, ozarbayjon tillari korpus dasturini qidirish imkoniyatini yaratish;
- 5) parallel korpusga matnlarni kiritish;
- 6) statistik ma‘lumotlarni tahlil qilish;
- 7) murakkab modullarni ishlab chiqish;

Korpus ma‘lumotlar bazasi tuzilishi.

Parallel korpusning ma‘lumotlar bazasi quyidagi ma‘lumotlarni o‘z ichiga oladi: tili, turi, hujjat nomi, muallifi, manbasi va nashr etilgan yili. Parallel korpusni yaratish uchun va to‘g‘ridan – to‘g‘ri ma‘lumotlar bazasini shakllantirish matnlar mualliflik dasturidan foydalanadi³. Asl tilni boshqa til bilan taqqoslash yoki solishtirish uchun nutq bo‘laklari, to‘ldiruvchi, qo‘shimchalar, gap bo‘laklari, ot va fe‘l so‘z birikmalari kabi tushunchalarni bilish kerak. Morfologiya, so‘z yasalishi, so‘z tartibi va tilshunoslar ikki tilning farq va umumiy tomonlarini tavsiflash uchun yana nimalardan foydalanadilar. Bu shuningdek, tarjima ekvivalentligi haqida bilimlarni o‘z ichiga oladi. To‘g‘ridan – to‘g‘ri tarjima usulni o‘zlashtirish qiyinroq, sababi ular grammatika va lug‘atlardan foydalanishni o‘rganadilar. Jumla va iboralarning barchasi xilma-xil shakllariga duch

¹ Шемакин, Ю. И. (1992). Начала компьютерной лингвистики. М.: МГОУ.

² Abduraxmonova N. Mashina tarjimasining lingvistik ta‘minoti. Monografiya. Toshkent-2018 30-31- bet

³ Худойбердиев, Х. А., Солиев, О. М., & Солиев, П. А. (2019). Разработка параллельного корпуса таджикского и русского языков. *Новые информационные технологии в автоматизированных системах*, (22), 179-181.

kelamiz. Bevosita (yoki kommunikativ) usul va qarama-qarshilik usuli turli maqsadlarni ko‘zlaydi. Ular tillarni tavsiflash, taqqoslash va qarama-qarshi qo‘yish uchun ishlatiladigan narsalar va tushunchalar haqida bilishlari kerak, shunda ular tilshunoslar, grammatikachilar va leksikograflar hayotimizni osonlashtirish uchun yillar davomida yaratgan ko‘plab kitoblarda yechim topishlari mumkin. Albatta, yaxshi tarjimonlar ham, yomon tarjimonlar ham bor va har qanday parallel korpusda biz, ikki tilli so‘zlashuvchilar hamjamiyatining a‘zolari sifatida ko‘plab ekvivalentlarni topishimiz shart. Ammo mos tarjimalar takrorlanadi, noto‘g‘ri tarjimalar esa birlik bo‘lib qoladi. Shuning uchun chastota bu qaysi ekvivalentlardan foydalanish kerakligini va qaysi biri yo‘qligini ko‘rsatadigan parametrdir. Matnlar so‘zma – so‘z tarjima qilinmaydi. Tarjimonlar ma‘no birliklarini aniqlashni o‘rganadilar; Darhaqiqat, ular tarjima qiladigan narsalarning aksariyati birikmalardir. Shuning uchun sizlar ko‘p tilli lug‘atlarda topa olmaganlaringizni parallel korpuslardan izlashingiz kerak. Parallel korpuslar - bu o‘quvchilarimiz o‘rganishni istagan barcha tabiiy tovushli iboralar va jumalarning jamlanmasidir. Shunday qilib korpus lingvistikasi chet tillarini o‘qitishga hissa qo‘shishi mumkin. So‘zlar, idiomalar va birikmalar korpus lingvistikasi nazarida ma‘no, tilning bir jihati bo‘lib, undan tashqarida uchramaydi. Bu butunlay nutq doirasida bo‘lib, u yerda ma‘no birligi - bu bitta so‘z bo‘ladimi yoki, odatda, birikma, ya‘ni ikki yoki undan ortiq so‘zlarning birgalikda kelishi nimani anglatishiga javob topishimiz mumkin. Ma‘no birligi - bu so‘z (ko‘pincha tugun yoki kalit so‘z deb ataladi) va uning matn kontekstidagi barcha so‘zlar, bu so‘zning ma‘nosini ajratish, uni monosema qilish uchun zarurdir. Ko‘p uchraydigan so‘zlarning aksariyati haqiqatan ham ko‘p ma‘noli bo‘lganligi sababli, ular bir so‘z sifatida ma‘no birliklarini tashkil etmaydi. Misol: dushman nomi bilan bog‘liq holda, u **“qurolli to‘qnashuvda dushman tomonidan quroldan o‘q otilishi”** degan ma‘noni anglatuvchi **dushman olovi** so‘z birikmasining bir qismiga aylanadi. Bu birikma (oddiy sharoitda) monosematik hisoblanadi, shuning uchun ma‘no birligidir. Muhtaram frazeologiya sohasida odamlar buni doimo bilishgan, til bitta so‘zdan kattaroq ma‘no birliklariga to‘la. Moon's (1998)¹ ajoyib tadqiqoti Ingliz tilidagi Fixed iboralar va idiomalar, idiomatik til hodisasini to‘liq korpus asosida tahlil qiladi. Figmentning o‘ziga xos ma‘nosi bormi? Tasavvur **“Keltirilgan misol uning haddan tashqari qizib ketgan hayolining namunasidir”** deb ta’riflanadi ².

Ayniqsa 1990-yillarning boshidan keyin, katta hajmdagi matn ma’lumotlarining avtomatlashtirilgan tahlili jiddiy tus ola boshlaganligi sababli, hisoblash tilshunosligi korpusni qamrab olganida, nutqni aniqlash, mashina yordamida tarjima qilish va boshqa tabiiy tillarni qayta ishlash vazifalarini rivojlantirishga ta’siri kuchaydi. Tilshunoslarning foydalanishga asoslangan tadqiqotlarga yondashuvi va korpus - analitik vositalar orqali aniqlangan chastotalar va korpusning foydali jihatlarini tan olishdi, lingvistik korpuslar sonining sezilarli darajada oshishiga olib keldi. Ma’lumotlar, nazariya va metodologiya o‘rtasidagi munosabatlar endi, tilshunoslikning barcha sohalarida korpus ma’lumotlaridan keng foydalanish bilan bog‘liq bo‘lgan yangi nuqtai nazar paydo bo‘ldi. Turk tilshunosligi tadqiqotlarida korpusdan foydalanish, yaqinda paydo bo‘lgan sohalaridan biridir. Ushbu kechikishning asosiy sabablaridan biri 2000 - yillarning boshlariga qadar hech qanday lingvistik korpus mavjud emasligidir. Jarayonda ishtirok etayotgan ko‘pchilikka ma’lumki, korpus qurish ancha mehnat va ko‘p vaqt talab qiladigan faoliyat bo‘lib, u qat’iy institutsional yordamni talab qiladi. Turkiyada tilshunoslik bo‘limlarining kamligi va bunday ishlarning qadrlanmasligi va moliyalashtirilmaganligi bunday korpusning yo‘qligining asosiy

¹ Moon, R. (1998). *Fixed expressions and idioms in English: A corpus-based approach*. Oxford University Press.

² Teubert, W. (2004). Units of meaning, parallel corpora, and their implications for language teaching. In *Applied Corpus Linguistics* (pp. 171-189). Brill.

sabablari edi. Ba’zilar uchun dastlabki tadqiqotlar XIII asrdagi inflyatsiya ishlariga borib taqaladi, boshqalari uchun esa, so’nggi paytlarda, XX asrning boshlarida, tildan foydalanishning matn namunalarini yig’ish bo’yicha Amerika Strukturalizmining ishida kompyuter texnologiyalarida, masalan, saqlash sig’imlarining ortishi va mavjud dasturiy ta’minotning murakkabligi korpus lingvistikasining rivojlanishiga katta ta’sir ko’rsatdi. Darhaqiqat, ana shunday yutuqlar korpus lingvistikasining bugungi kundagi mavqeini egallashiga imkon berdi. Xuddi shunday aytishimiz mumkinki, tilshunoslik ham umuman hisoblashda ko’plab amaliy dasturlarni ishlab chiqishda kuchli turtki bo’ldi, chunki u turli darajadagi murakkab ko’rinishlari uchun tabiiy tilni qayta ishlashda yangi turdagi dasturiy ta’minotni talab qildi. 1950-yillarning oxirida paydo bo’lgan Frensis va Kucera 1961-yilda Braun universitetida yozma ingliz tilining birinchi elektron korpusini yaratdilar¹. Braun korpus bir million so’z hajmida korpus dizayni uchun standartlarni o’rnatdi. Dastlabki bosqichda ma’lum bir korpus qurilgan vaqtlar, shuningdek, o’sha davr korpusining “ turlari, uslublari va dizayni ” asosida belgilanadi.

1. 1960-yillardan boshlab: bir million so’zli (yoki undan kam) Kichik korpus (standart, umumiy va ixtisoslashtirilgan, namunali, ko’p model, ko’p o’lchovli)

2. 1980-yillardan boshlab: ko’p millionli so’zli Katta korpus (standart, umumiy va ixtisoslashtirilgan, namunali, ko’p model, ko’p o’lchovli)

3. 1990-yillardan boshlab: "Zamonaviy diaxronik" korpus (dinamik, ochiq, xrono-mantiqiy ma’lumotlar oqimi)

4. 1998-yildan boshlab: Internet korpus sifatida (Veb matnlar lingvistik axborot manbalari sifatida)

5. 2005-yildan boshlab: Gibrid (tarqatilgan korpusga yo’l, mavjud korpus turlarini birlashtirish) edi.

Informatika va kompyuter texnikasining ta’siri ikkinchi va uchinchi bosqichlarda sezilarli bo’ldi. Internet va ma’lumotlarni saqlash sig’imlarining tez o’sishi va kengayishi ma’lumotlarni samarali saqlash va almashishga yordam berdi, skanerlarning yangi avlodi esa ma’lumotlarni kiritish jarayonlari imkoniyatlarini oshirdi. Tilshunoslikda ma’lum bo’ldiki, leksika va grammatikaning ba’zi masalalari kichik o’lchamli korpuslarda to’g’ri bajarilmaydi. Shunday uchun, korpus asosidagi tahlillarga bo’lgan talablar va kompyuter texnologiyalaridagi jozibali ishlanmalar o’z o’rnini boshqa avlod korpuslariga berdi. Ushbu ikki bosqichning ko’p millionli super korpuslaridan ba’zilari Birmingem korpusi (1980–1986, 20 million so’z)², Bank of English (1980-yildan boshlab, 2012-yil holatiga ko’ra 650 million so’z)³ va Britaniya Milliy Korpusini (1991–1995, 100 million so’zni o’z ichiga oladi)⁴. Rivojlanishning keyingi bosqichida, yuqori darajali korpusning rivojlanishidan so’ng, deyarli bir xil motivatsiyalar va paydo bo’lgan texnologiyalar nafaqat o’lchamlarga, balki korpus qurilishining turlariga ham hissa qo’shdi. Monitor korpusining rivojlanishi yoki zamonaviy diaxronik korpus, Renouf (2007)⁵ tomonidan

¹ Johansson, S., Francis, W., & Kucera, H. (1961). Brown corpus of present day American English/W. Nelson Francis and Henry Kuçera. *Legacy Collection Digital Museum*.

² Renouf, A. (2007). Corpus development 25 years on: from super-corpus to cyber-corpus. *Corpus Linguistics* 25 years on, 27-49.

³ Brodeur, M. B., Kehayia, E., Dion-Lessard, G., Chauret, M., Montreuil, T., Dionne-Dostie, E., & Lepage, M. (2012). The bank of standardized stimuli (BOSS): comparison between French and English norms. *Behavior Research Methods*, 44, 961-970.

⁴ Leech, G., & Rayson, P. (2014). *Word frequencies in written and spoken English: Based on the British National Corpus*. Routledge.

⁵ Renouf, V., Claisse, O., & Lonvaud-Funel, A. (2007). Inventory and monitoring of wine microbial consortia. *Applied Microbiology and Biotechnology*, 75, 149-164.

1982-yilda ishlab chiqilgan. Leksika va grammatikadagi innovatsiyalar va o‘zgarishlarni “dinamik korpus hamda xronologik matn”da kuzatish mumkin degan fikr, Times (1988-yildan boshlab) matnlarini doimiy ravishda qo‘shib, so‘ngra monitor korpusining alohida korpus turiga aylantirdi. 1990-yilda Internetning kengayishi korpus lingvistik tadqiqotlarida yangi davrga olib keldi, yangi va takomillashtirilgan korpus vositalarini joriy qildi. Butunjahon internet tarmog‘ining o‘zi onlayn korpusga aylandi, chunki Internetda saqlangan ba‘zi matnlar faqat elektron shaklda va hech qachon boshqa formatda bo‘lmaydi, internetda yanada rang - barang tilda namoyon bo‘ladi, yangi va noyob leksik elementlardan iqtiboslar mavjud va oddiy mavjud korpuslarda uchramaydigan ko‘rinishlardir. Bundan tashqari, internet doimiy ravishda yangilanib turadigan zamonaviy tilni ifodalovchi katta hajmdagi mavjud matnlar bilan korpus yaratishning arzon va oson vositasini taqdim etdi. Internetning korpus sifatida taqdim etgan afzalliklari tez orada tadqiqotchilar tomonidan kuzatilgan muammolarga duch keldi. Korpus lingvistikasi usullarini qo‘llashda ishonchli xulosalar chiqarish uchun internetdagi ma‘lumotlar juda xilma - xil tuzilgan ekanligi ta‘kidlandi. Korpus ko‘pincha qo‘shimchalar bilan izohlanadi, nutqning bir qismi teglari yoki nutq bilan bog‘liq ma‘lumotlar xususiyatlari kabi belgilanadi. Korpus ichidagi alohida matnlar odatda sarlavhada metakodlashning qandaydir shaklini oladi, ularning janri, muallifi, nashr etilgan sanasi, joyi va boshqalar haqida ma‘lumot beradi. Boshqa mavjud ta‘riflarni ko‘rib chiqish shuni ko‘rsatadiki, tadqiqotchilar o‘rtasida kamdan - kam hollarda kelishmovchiliklar mavjud. Oddiy qilib aytganda, bir guruh korpus tilshunoslari o‘z jamoasini har qanday turdagi lingvistik tahlilni amalga oshirishda “metodologiya” sifatida konsepsiyalashadi, bunda korpus vositalarida qo‘llaniladigan savollar uchun maxsus sifat va miqdoriy usullarni ta‘minlaydi. Tilshunoslik tadqiqotlarida korpuslarning tobora ortib borayotgan qo‘llanilishi til tuzilishining ko‘p jihatlarini ochishga yordam beradigan yangi tushuncha va usullarni keltirib chiqardi, tildan foydalanish, natijada tilning yangi nazariyalariga olib keladi. Aksincha, bu tilni o‘rganish uchun bajariladigan ish tartibi yoki usullar to‘plamiga e‘tibor qaratadigan sohadir. Lingvistik korpus bir qator tashqi va ichki mezonlar asosida ishlab chiqilgan. Tashqi mezonlar (vaziyatli) matnlarni janrlar va vaqt oralig‘i va boshqalar asosida tanlash bilan bog‘liq. Ichki mezonlar (lingvistika) bilan bog‘liq lingvistik xususiyatlarning korpusni tashkil etuvchi matnlar bo‘yicha taqsimlanishi. Ko‘rinib turibdiki, tashqi mezonlar lingvistik xususiyatlarni hisobga olmaydi. Boshqa tomondan, ichki mezonlar muammoli vaziyatni keltirib chiqaradi, bunda korpus tuzuvchisi korpusda qaysi lingvistik xususiyatlarni ifodalash kerakligini oldindan hal qiladi. Biroq bu matnning yoniga qo‘shiladigan turli lingvistik xususiyatlarga ega matn turlarini tanlashda yordam beradi. Tilshunoslik tahlili uchun ishonchli manba sifatida korpusni o‘lchashda eng muhim bo‘lgan belgilovchi xususiyatlar **representativlik** va **muvozanat**dir. Biber¹ korpus vakili bo‘yicha oldingi tadqiqotida standartlarni tushuntiradi: Korpusni qurishda birinchi navbatda e‘tiborga olinadigan ba‘zilari umumiy dizaynga taalluqlidir: masalan, kiritilgan matn turlari, matnlar soni, alohida matnlarni tanlash, matnlar ichidan matn namunalarini tanlash va matn namunalari uzunligi. Ularning har biri ongli ravishda namuna olish qarorini o‘z ichiga oladi. **Representativlik** - lingvistik korpusni arxiv yoki matnlar to‘plamidan ajratib turadigan ko‘p muhokama qilinadigan xususiyatdir. Boshqacha qilib aytganda, representativlik korpusni har qanday lingvistik tahlil uchun til tuzilishi yoki ishlatilishi bo‘yicha to‘g‘ri va ishonchli manbaga aylantiradi. Leech (2007) shuni ko‘rsatadiki, ba‘zi tadqiqotchilar uchun, agar korpus representativlikka ega bo‘lmasa, bunday korpusdan olingan har qanday xulosa faqat o‘sha ma‘lum bir korpus bilan chegaralanadi

¹ Biber, L. L. (1988). *Carnitine. Annual review of biochemistry*, 57(1), 261-283.

va tilga kengaytirilishi yoki umumlashtirilishi mumkin emas. Oldinga borishning eng yaxshi yo‘li shundan iboratki, korpus subkorporasining o‘lchami (muayyan janrlar yoki registrnlarni ifodalovchi) umuman tilning matn olamida ushbu janrlarning paydo bo‘lishining nisbiy mezoniga mutanosib bo‘lsa, korpus “ muvozanatli ” bo‘ladi.

• **Umumiy korpus:** Umumiy korpusni qurishda harakatlantiruvchi kuch teng va nomoyon bo‘lishi mumkin bo‘lgan tildan foydalanishning mos yozuvlar korpusini yaratishdir. Umumiy korpus yozma yoki og‘zaki matnlarni o‘z ichiga olishi mumkin yoki ikkala ommaviy axborot vositalaridan matnlarni saralab oladi. Asosiy maqsad - turli janrlar, sohalar va boshqa turlardagi matnlarni teng tarzda taqdim etish, natijada xulosalar shuni ko‘rsatadiki korpus ma’lumotlarining miqdoriy va sifat tahlillaridan olingan ma’lumotlar tildan foydalanish uchun to‘g‘ri keladi. Britaniya Milliy Korpusi (BNC)¹ 100 million so‘zni o‘z ichiga olgan va 4048 yozma matn va o‘n million so‘z transkripsiya qilingan og‘zaki ma’lumotlarni o‘z ichiga olgan zamonaviy ingliz tilining shunday umumiy ma’lumot korpusidir. Respublika va mintaqaviy gazeta va jurnallar, ommabop va akademik kitoblar, universitet insholari, elektron pochta namunalari, nashr etilmagan xatlar va turli yoshdagi, muassasalar va kitobxonlarning hisobotlari. BNC muvaffaqiyati vakili va muvozanatli umumiy korpus sifatida boshqalarni uning asosiy dizayn tamoyillarini, jumladan Amerika Milliy Korpusini, Koreya Milliy Korpusini, Polsha Milliy Korpusini va yaqinda Turkiya Milliy Korpusini qabul qilishga olib keldi.

• **Ixtisoslashgan korpus:** Nisbatan kichik o‘lchamli va janr yoki soha bo‘yicha ixtisoslashgan, bu turdagi korpuslar ko‘proq xilma - xil va ko‘proq mavjud. Ixtisoslashgan korpus yaratishdagi hozirgi uslublar asosan professional va akademik sohalarda kuzatiladi. Bunday ixtisoslashgan korpusning ba’zi turlari orasida Professional Spoken American English Corpus (CPSA) va Michigan Corpus of Academic Spoken English (MICASE) kiradi. Ixtisoslashgan korpus kattaroq umumiy korpusdan tegishli matn ma’lumotlarini olish orqali ham yaratilishi mumkin.

• **Yozma korpus:** Jigarrang korpus nafaqat birinchi korpus, balki ayni paytda ingliz tilining zamonaviy davrdagi birinchi yozma korpusidir. Korpus ma’lumotlarini tashkil etuvchi matnlar yozma ommaviy axborot vositalaridan to‘plangan.

• **Og‘zaki korpus:** Umumiy yoki yozma korpus bilan solishtirganda, tilning og‘zaki korpusini qurish va izohlash qiyinroq. Yaqinda biz yozish texnologiyalari va avtomatlashtirilgan transkripsiya dasturiy ta’minotining takomillashuvi tufayli og‘zaki korpuslar sonining ko‘payishiga guvoh bo‘ldik. Og‘zaki ingliz tili uchun korpuslar 1960-yillarning oxirida yaratilgan masalan, London - Lund Corpus (LLC) (Greenbaum and Svartvik 1990), keyin esa boshqalar, jumladan Lancaster/IBM Spoken English Corpus (SEC), Kembrij va Nottingem. Ingliz tilidagi nutqlar korpusi (CANCODE) (Karter va MakKarti

2004). Turk tilining yagona mavjud va lingvistik jihatdan ishonchli yangi avlod so‘zlashuv korpusi Og‘zaki Turk korpusidir (Ruhi et al.2010). Turk Milliy Korpusida (TNC) (Aksan et al. 2012) ham mavjud bir million so‘zning og‘zaki komponenti BNC dizayn tamoyillariga rioya qilishning aksi sifatida.

• **Sinxron korpus:** tilshunoslar til o‘zgarishini va korpus ma’lumotlaridagi til o‘zgarishini kuzatish uchun, birinchi navbatda, ma’lum bir nuqtada yoki vaqt oralig‘ida tildan foydalanishning “aniq tasvirini” taqdim etish maqsadida sinxron korpusini yaratdilar. Bunday korpuslarda barcha

¹ Leech, G. (1992). 100 million words of English: the British National Corpus (BNC). *Language research*, 28(1), 1-13.

matnlargacha bo‘lgan vaqt oralig‘idan tanlanishi kerak, sinxron ravishda mavjud bo‘lgan til turlarini hisobga olish. Ingliz tilining xalqaro korpusi (ICE) Buyuk Britaniya, AQSh, Avstraliya, Kanada va ingliz tili birinchi til bo‘lgan boshqa mamlakatlarda so‘zlashuvchi ingliz tilini sinxron tahlil qilish uchun qurilgan (Greenbaum 1991). U bir millionlik yigirma korpusdan iborat.

• **Diaxronik korpus:** Tilning o‘z vaqtida lingvistik hisobi uchun tuzilgan korpuslar odatda tekshirilayotgan tilning turli davrlarida tildan foydalanishni ifodalovchi matnlarni o‘z ichiga oladi. Ovoz yozish texnologiyalarining so‘nggi tarixini hisobga olsak, diaxronik korpus vaqt o‘tishi bilan yozma tilni ifodalaydi, masalan, Xelsinki diaxronik korpusi inglizcha matnlar (Rissanen va boshq. 1991) Learner Corpora: Til sinfida korpusdan foydalanish, o‘qitish va o‘rganish kontekstlarida o‘z o‘rnini topdi. Masalan, International Corpus of Learner English (ICLE) (Granger 2003) va uning subkorpusi sifatida Turk Xalqaro O‘rganuvchi Corpus of English (TICLE) (Kilimci and Can 2009) so‘nggi yillarda o‘qitish kontekstida tadqiqot manbai bo‘lib kelgan.

• **Monitor korpusi:** Monitor korpusi bu yerda taqdim etilgan boshqalardan yangi materiallar qo‘shilishi bilan doimiy ravishda o‘sib borishi (dinamik) ma‘nosida farq qiladi. Bank of English (BoE) va Corpus of Contemporary American English (COCA) (Devis 2008) ingliz tili uchun ushbu turdagi taniqli korpuslardir. Korpus, birinchi navbatda, tilni haqiqiy ma‘lumotlar asosida empirik tarzda o‘rganish uchun tildan foydalanishni muvozanatli tarzda ifodalash uchun tuzilgan. Tilshunoslik tahlillarida korpusning roli va funksiyasiga qarab, turli nuqtai nazardan qarash mumkin, tadqiqot savollari bo‘yicha. Lüdeling and Kytö¹ lingvistik tahlillarda korpusdan foydalanishni uchta asosiy maqsadda umumlashtiradi:

- 1) **Empirik yordam;**
- 2) **Chastotali ma‘lumot;**
- 3) **Metama‘lumot.**

Korpus qidiruv tizimi tadqiqotchilarga yordam beradi. Ularning savollariga mos bo‘lgan haqiqiy tildan foydalanish uchun ma‘lumotlar topish, ya‘ni ular hozirda muqobil emas, balki haqiqiy tildan foydalanish uchun ma‘lumotlar keltirish mumkin. Tilning tuzilishi va ishlatilishiga oid dalillarni korpusdan topish, lingvistik tahlilning ma‘lum darajasi bilan chegaralanib qolmaydi, balki tovushdan shaklgacha va funktsiyaga qadar barcha darajalarda ishlaydi. Korpusdagi ma‘lumotlar saralanadi va izohlanadi, shuning uchun namuna olishning aniq turini ta‘minlaydi. Bu gipotezalarni empirik tarzda tasdiqlaydi. Haqiqiy til namunalari jamlanmasi sifatida korpus so‘rovi tildan foydalanishning ilgari ko‘zda tutilmagan iqtiboslarini qaytaradi. Korpusdan olingan iqtiboslar shunchaki ma‘lum bir lingvistik ko‘rinishni ifodalamaydi, balki miqdoriy ma‘lumotni ham beradi.

Bugungi kunda turkiy tilda kamida uch xil turdagi korpus mavjudligini aytib o‘tishimiz mumkin:

- 1) katta o‘lchamli umumiy tilshunoslik korpusi;
- 2) aniq tadqiqot savollarini o‘rganish uchun tuzilgan va faqat quruvchilar uchun mo‘ljallangan kichik o‘lchamli ixtisoslashtirilgan korpuslar;
- 3) hech qanday til mezonlarisiz qurilgan NLP korpuslari yaratilgan va foydalanuvchilar uchun taqdim etilgan, ong balki turli ilovalar uchun ishlab chiqilgan algoritmlarni sinab ko‘rish vositalari sifatida.

Turk tilini boshqa tillarga nisbatan yaxshi o‘rganilgan til deb ayta olmaymiz, uning tarixi va grammatikasi yaxshi hujjatlashtirilgan. Hozirgi turkshunoslikdagi aksariyat tilshunoslik asarlari

^{1 1} Kytö, M., & Lüdeling, A. (Eds.). (2009). *Corpus linguistics: an international handbook*. De Gruyter Mouton

nutq tahlili, pragmatika yoki sintaksis kabi oz sonli sohalarga qaratilgan. Biz kamdan - kam hollarda semantika yoki leksikologiya yoki boshqa sohalardagi ishlarni topamiz, chunki ular boyitilgan ma'lumotlar to'plamini talab qiladi. Jumladan, yangi tashkil etilgan Respublikaning dastlabki yillarida leksikaning turkiylashuvidan kelib chiqqan holda, o'sha davrdagi mavjud shevalardan lug'at tuzishga qaratilgan. Lug'at XIII asrdan boshlab 160 ga yaqin turli tarixiy matnlardan turkiy tilga oid lug'aviy birikmalarni jamlagan. Juda kam nazariy tadqiqotlardan tashqari, deyarli barcha lingvistik tahlillar empirik va ma'lumotlarga asoslangan. Turk tilshunosligidagi tipik tadqiqot savolni tahlil qilishda “ma'lumotlar bazasi” yoki “ma'lumotlar to'plami”ni jamlaydi. Aytishimiz mumkinki, deyarli barcha foydalanishga asoslangan empirik tadqiqotlarda qo'llaniladigan juda kichik o'lchamli maxsus korpuslar mavjud. Biroq, ular o'zlarining shakli va hajmi bilan qattiq cheklangan, ular boshqa tadqiqotchilar uchun mavjud emas va ma'lumotlar muayyan muammo bilan to'plangan. Turk tilidagi hisoblash tilshunosligi bo'yicha ish turkiy korpus lingvistikasiga qaraganda uzoqroq tarixga ega. Turk tilida korpus tadqiqotining dastlabki boshlanishi NLP tadqiqotlari va hisoblash tilshunosligi tahlillari bilan bog'liq edi. Hisoblash tilshunosligida va NLPda keng ko'lamli korpuslar “amaliy” maqsadlar uchun qurilgan. Turkiyada hisoblash tilshunosligining keng qamrovli tarixi hali yozilmagan; ammo, bu sohada oldingi ishlar haqida ba'zi – ba'zi joylarda havolalar bor. Lingvistik tahlil uchun ma'lum bo'lgan birinchi elektron korpus Koksall (1976)¹ tomonidan “avtomatik morfologik tahlil” uchun yaratilgan. Koksall o'z algoritmini kundalik gazetalardan tasodifiy tanlangan 1534 so'zli matn namunasi korpusida sinab ko'rdi va baholadi. Koksallning ishi turkiy tillarning boy morfologiyasi va mumkin bo'lgan morfema birikmalarini tan oladi, shuningdek, kelajakdagi asosiy vazifalarga ishora qiladi, qo'llashning potentsial sohalariga e'tibor qaratadi, avtomatlashtirilgan til tahlillari uchun kattaroq korpus yaratishga undaydi. Zamonaviy turk tilini ifodalash uchun ishlab chiqilgan va tuzilgan birinchi elektron lingvistik korpus².

Iqtiboslar/ References/ Kaynaklar/ Сноски:

1. Шемакин, Ю. И. (1992). Начала компьютерной лингвистики. М.: МГОУ.
2. Abduraxmonova N. Mashina tarjimasining lingvistik ta'minoti. Monografiya. Toshkent-2018 30-31- bet
3. Renouf, A. (2007). Corpus development 25 years on: from super-corpus to cyber-corpus. *Corpus Linguistics 25 years on*, 27-49.
4. Brodeur, M. B., Kehayia, E., Dion-Lessard, G., Chauret, M., Montreuil, T., Dionne-Dostie, E., & Lepage, M. (2012). The bank of standardized stimuli (BOSS): comparison between French and English norms. *Behavior Research Methods*, 44, 961-970.
5. Leech, G., & Rayson, P. (2014). *Word frequencies in written and spoken English: Based on the British National Corpus*. Routledge.
6. Renouf, V., Claisse, O., & Lonvaud-Funel, A. (2007). Inventory and monitoring of wine microbial consortia. *Applied Microbiology and Biotechnology*, 75, 149-164.
7. Bieber, L. L. (1988). Carnitine. *Annual review of biochemistry*, 57(1), 261-283.
8. Leech, G. (2007). Politeness: is there an East-West divide?.
9. Leech, G. (1992). 100 million words of English: the British National Corpus (BNC). *Language research*, 28(1), 1-13.
10. Xiao, Z., & McEnery, A. (2005). Two approaches to genre analysis: Three genres in modern American English. *Journal of English Linguistics*, 33(1), 62-82.

¹ Köksal, F. (1976). J coupling measurements using Carr—Purcell spin-echo techniques. *Chemical Physics Letters*, 44(1), 187-189.

² Aksan, M., & Aksan, Y. (2018). Лингвистические корпуса: взгляд с турецкого языка. В *обработке турецкого естественного языка* (стр. 291-315). Шпрингер, Чам.

**BULLETIN OF THE
INTERNATIONAL JOURNAL
“TURKOLOGICAL
RESEARCH”**

In order to implement programs and projects developed to accelerate the relationship envisaged at the summit of the Organization of Turkic States held in Samarkand, as well as to coordinate and highlight the research work carried out in the field of Turkic studies, the International Journal “Turkological Research” at Samarkand State University named after Sharof Rashidov passed the state registration. The journal is intended to publish the results of scientific research in the field of Turkic languages and dialects, the history of linguistic and literary relations of the Turkic peoples of Central Asia, the socio-cultural field. There are such headings as a young researcher, memory and our anniversaries. Articles written in Uzbek, Turkish, Russian, English and all Turkic languages are accepted.

The scientific journal is based on the decision of the Higher Attestation Commission of the Ministry of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan dated May 8, 2024 and numbered 354/5; It is included in the list of scientific publications that are recommended for candidates to receive the Doctor of Philosophy (PhD) and Doctor of Science (DSc) academic degrees in the fields of history and philology to publish their scientific results due to their theses.

**THE JOURNAL PUBLISHES ARTICLES
IN THE FOLLOWING AREAS:**

- ✓ History of socio-cultural relations of the Turkic peoples;
- ✓ Research of the Turkic World;
- ✓ Dialectology of Turkic languages;
- ✓ Geopolitics of the Turkic World;
- ✓ Folklore Studies;
- ✓ Comparative Linguistics and Literary Studies;
- ✓ Literary Relations and Translation Studies.

CONTACT ADDRESS:

Mailing Address:

140104, University boulevard, 15,
Samarkand, Uzbekistan,

Research Institute of Turkology under
Samarkand State University named after
Sharof Rashidov

Phone:

+998 91 527 68 22

+998 99 596 35 69

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya2025

Email:

turkologiya.samdu@gmail.com

Website:

<https://turkologiya.samdu.uz>

REQUIREMENTS FOR ARTICLES:

- The article is presented on 8-10 pages;
- Article structure:
 1. The text of the article should be prepared in Times News Roman font, size 14, left: 3 cm, right: 1.5 cm, top and bottom: 2 cm; in A4 format in 1.15 intervals.
 2. The title of the article, surname, name and patronymic of the author (authors) are indicated in full and written in capital letters.
 3. Position, academic title, place of work (study), region, republic, telephone number, email address and ORCID number of the author (authors) are indicated in full.
 4. The abstract should consist of a brief content and importance of the article, results.
 5. At the beginning of each article, there should be an annotation in 2 other languages (optionally selected from Uzbek, English, Russian and Turkish) in addition to the language in which the article is written.
 6. The abstract should be no more than 120-150 words.
 7. At the bottom of the abstract, 7-10 keywords should be given that illuminate the content of the article.
 8. The article should be prepared in the following form:
 - a) Introduction;
 - b) Main part;
 - c) Results and Discussions;
 - d) Conclusions;
 - e) List of literature (References) – in alphabetical order;
 - f) Citations are given in brackets in the form of the author's surname - date of publication - page (Muminov, 2020: 25);
 - g) Figures, drawings, tables, diagrams are designated in Arabic numerals as "Figure". Signs or pointers are placed under the figure, in the next line, in the middle and highlighted in bold.
- The topic of the scientific article submitted by the author (or co-authors) must correspond to the journal's columns.
- Articles can be submitted in Uzbek, English, Russian, and all other Turkic languages.
- The author(s) are responsible for the scientific validity, reliability and plagiarism of the information and evidence presented in the article;
- Articles will be considered. The journal publishes only articles recommended by experts;
- Articles not requested will not be published and will not be returned to the authors;
- Only 1 article of the author is published in 1 issue of the journal.

“TURKOLOGIK TADQIQOTLAR” XALQARO JURNALINING AXBOROT XATI

Davlatimiz tomonidan olib borilayotgan ijtimoiy-ma’rifiy, ilmfanni rivojlantirishga qaratilgan siyosat, Turkiy Davlatlar Tashkilotining Samarqandda o’tkazilgan sammitida ko’zda tutilgan o’zaro aloqalarni jadallashtirish bo’yicha ishlab chiqilgan dastur va loyihalarni amalga oshirish hamda turkologiya sohasida olib borilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarini muvofiqlashtirish va yoritish maqsadida Sharof Rashidov nomidagi Samarqand davlat universitetida “Turkologik tadqiqotlar” xalqaro jurnali ta’sis etildi. Jurnal turkiy til va shevalar, Markaziy Osiyo turkiy xalqlari lisoniy va adabiy aloqalari tarixi, ijtimoiy-madaniy sohalarda amalga oshirilayotgan ilmiy-tadqiqot ishlarining natijalarini e’lon qilishga mo’ljallangan. Jurnalda muharrir minbari, tadqiqotlar, ilmiy axborot, taqriz va e’tirof, ilmiy anjuman, yosh tadqiqotchi, xotira, yubilyarlarimiz kabi ruknlar mavjud. O’zbek, turk, rus, ingliz va barcha turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi.

Ilmiy jurnal O’zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi OAKning 2024-yil 8-maydagi 354/5-sonli rayosat qarori asosida tarix, filologiya fanlari bo’yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro’yxatiga kiritilgan.

JURNAL QUYIDAGI YO’NALISHLARDAGI MAQOLALARNI NASHR QILADI:

- ✓ Turkiy xalqlarning ijtimoiy-madaniy aloqalari tarixi
- ✓ Turk dunyosi tadqiqotlari
- ✓ Turkiy tillar dialektologiya
- ✓ Folklorshunoslik
- ✓ Qiyosiy tilshunoslik va adabiyotshunoslik
- ✓ Adabiy aloqalar va tarjimashunoslik.

MUROJAAT UCHUN MANZIL:

Pochta manzili:

140104, Universitet xiyoboni, 15-uy,
Samarqand, O‘zbekiston,
Sharof Rashidov nomidagi Samarqand
davlat universiteti huzuridagi
Turkologiya ilmiy-tadqiqot instituti

Telefon:

+998 91 527 68 22

+998 99 596 35 69

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya2025

Elektron pochta:

turkologiya.samdu@gmail.com

Veb-sayt:

<https://turkologiya.samdu.uz>

MAQOLALARGA QO‘YILADIGAN TALABLAR:

- Maqola 8-10 sahifa hajmida taqdim etiladi;
- Maqolaning tarkibiy tuzilishi:
- 1. Maqola matni Times News Roman shriftida, 14 kattalikda, chap: 3 sm, o‘ng: 1,5 sm, yuqori va quyi: 2 sm; 1,5 intervalda, A4 shaklida tayyorlanishi lozim.
- 2. Maqola sarlavhasi, muallif(lar)ning familiyasi, ismi va otasmi to‘liq holatda katta harflar bilan yozilishi kerak.
- 3. Muallif(lar)ning lavozimi, ilmiy unvoni, ish (o‘qish) joylari, viloyat, Respublika, telefon raqami, elektron pochta manzili va ORCID raqqami to‘liq keltirilishi kerak.
- 4. Annotatsiya, maqolaning qisqacha mazmun va ahamiyati, natijalardan iborat bo‘lishi lozim.
- 5. Har bir maqola boshida maqola yozilgan tildan tashqari yana 2 tilda (o‘zbek, ingliz, rus va turk tillaridan ixtiyoriy ravishda tanlanadi) annotatsiya bo‘lishi lozim.
- 6. Annotatsiya 120-150 so‘zdan ko‘p bo‘lmagan shaklda bo‘lishi kerak.
- 7. Annotatsiyaning pastki qismida maqola mazmunini yorituvchi 7-10 ta tayanch so‘zlar keltirilishi kerak.
- 8. Maqola quyidagi shaklda tayyorlanishi kerak:
 - a) Kirish (Introduction);
 - b) Asosiy qism (Main part);
 - c) Natijalar va muhokama (Results and Discussions);
 - d) Xulosalar (Conclusions);
 - e) Adabiyotlar (References) – alifbo tartibida keltiriladi;
 - f) Havola(snokalar)lar qavsda muallif familiyasi – nashr sanasi – sahifasi (Mo‘minov, 2020: 25) shaklida keltiriladi;
 - g) Rasm, chizma, jadval, diagrammalar «Rasm» deb arab raqamlari bilan qayd etiladi. Belgi yoki ishoralar – rasm ostida, keyingi qatorda, o‘rtada joylashtiriladi va qoraytirilgan shrift bilan belgilanadi.
- Muallif (yoki hammualliflar) tomonidan taqdim etilayotgan ilmiy maqola mavzusi jurnal ruknlariga mos kelishi shart.
- Maqolalar o‘zbek, ingliz, rus va barcha turkiy tillarda taqdim etilishi mumkin.
- Maqolada keltirilgan ma’lumot va dalillarning ilmiy asoslanganligi, ishonchli va ko‘chirmachilik holatlari uchun muallif(lar) mas’uldir;
- Maqolalar ekspertiza qilinadi. Ekspertlar tomonidan tavsiya etilgan maqolalargina jurnalda chop etiladi;
- Tavsiya etilmagan maqolalar chop etilmaydi va mualliflarga qaytarilmaydi;
- Jurnalning 1 ta sonida muallifning faqat 1 ta maqolasi chop etiladi.

**БЮЛЛЕТЕНЬ
МЕЖДУНАРОДНОГО ЖУРНАЛА
"ТУРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ"**

В целях реализации программ и проектов, разработанных для ускорения взаимоотношений, предусмотренных на состоявшемся в Самарканде саммите Организации Тюркских Государств, а также координации и освещения научно-исследовательской работы, проводимой в области тюркологии, Международный журнал, Самаркандского государственного университета имени Шарофа Рашидова, «Тюркологические исследования» прошел государственную регистрацию. Журнал предназначен для публикации результатов научно-исследовательских работ в области тюркских языков и диалектов, истории языковых и литературных связей тюркских народов Средней Азии, социокультурной области. Есть такие рубрики, как молодой исследователь, память и наши юбилеи. Принимаются статьи, написанные на узбекском, турецком, русском, английском и всех тюркских языках.

Научный журнал на основании решения Высшей аттестационной комиссии (ВАК) Министерства высшего образования, науки и инноваций Республики Узбекистан от 8 мая 2024 года под номером 354/5; Он включен в перечень научных изданий, рекомендуемых кандидатам на получение ученых степеней доктора философии (PhD) и доктора наук (DSc) в области истории и филологии для публикации своих научных результатов по своим диссертациям.

**В ЖУРНАЛЕ ПУБЛИКУЮТСЯ
СТАТЬИ ПО СЛЕДУЮЩИМ
НАПРАВЛЕНИЯМ:**

- ✓ История социально-культурных отношений тюркских народов;
- ✓ Исследования тюркского мира;
- ✓ Диалектология тюркских языков;
- ✓ Геополитика тюркского мира;
- ✓ Изучение фольклора;
- ✓ Сравнительное языкознание и литературоведение;
- ✓ Литературные отношения и переводоведение.

КОНТАКТНЫЙ АДРЕС:

Почтовый адрес:

140104, Университетский бульвар,
15, город Самарканд, Узбекистан,
Научно-исследовательский
институт Тюркологии при
Самаркандском Государственном
Университете имени Шарофа
Рашидова

Телефон:

+998 91 527 68 22

+998 99 596 35 69

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya2025

Электронная почта:

turkologiya.samdu@gmail.com

Веб-сайт:

<https://turkologiya.samdu.uz>

ТРЕБОВАНИЯ К СТАТЬЯМ:

- К публикации принимаются статьи объемом 8-10 страниц;
- Структура статьи:
 1. Текст статьи должен быть выполнен шрифтом Times News Roman, размером 14 пунктов, слева: 3 см, справа: 1,5 см, сверху и снизу: 2 см; с межстрочным интервалом 1,15, формат листа A4.
 2. Название статьи, фамилия, имя и отчество автора(ов) должны быть написаны заглавными буквами в полном регистре.
 3. Должность, ученое звание, места работы(учебы), регион, Республика, номер телефона, адрес электронной почты и ORCID-номер автора(ов) должны быть указаны полностью.
 4. Аннотация должна состоять из краткого содержания и важности статьи, результатов.
 5. В начале каждой статьи, помимо языка, на котором написана статья, должна быть аннотация на 2-х других языках (на выбор – узбекский, английский, русский и турецкий).
 6. Аннотация должна содержать не более 120-150 слов.
 7. Внизу аннотации должно быть 7-10 ключевых слов, освещающих содержание статьи.
 8. Статья должна быть подготовлена в виде:
 - a) Вступление (Introduction);
 - b) Основная часть (Main part);
 - c) Результаты и обсуждение (Results and Discussions);
 - d) Выводы (Conclusions);
 - e) Литература (References) – в алфавитном порядке
 - f) Ссылка(сноски) приводится в скобках в виде фамилии автора – дата публикации – страница (Муминов, 2020: 25);
 - g) Рисунки, чертежи, таблицы, схемы нумеруются арабскими цифрами и обозначаются как «Рисунок». Знаки или указатели размещают под рисунком, в следующей строке, посередине и выделяют жирным шрифтом.
- Тема научной статьи, представленной автором (или соавторами), должна соответствовать рубрикам журнала.
- Статьи могут быть представлены на узбекском, английском, русском и всех других тюркских языках.
- Автор(ы) несут ответственность за научную обоснованность, достоверность и плагиат информации и доказательств, представленных в статье;
- Статьи рецензируются. В журнале публикуются только статьи, рекомендованные экспертами;
- Нерекондованные статьи не публикуются и не возвращаются авторам;

“TÜRKOLOJİ ARAŞTIRMALARI” DERGİSİNİN BÜLTENİ

Özbekistan Cumhuriyeti devletinin sosyal-eğitimsel ve bilimsel gelişme politikasının başarılı şekilde uygulanmasına yardımcı olmak amacıyla, Semerkant'ta düzenlenen Türk Devletleri Teşkilatının zirvesinde öngörülen karşılıklı ilişkilerin hızlandırılması için geliştirilen program ve projeleri uygulamak, bilimsel çalışmaları koordine etmek, Türkoloji alanında yürütülen araştırma çalışmaları Şeraf Reşidov adına Semerkant Devlet Üniversitesi, Uluslararası “Türkoloji Araştırmaları” dergisini tescil etmiştir. Dergi, Türk dili ve lehçeleri, Orta Asya Türk topluluklarının dil ve edebiyat ilişkileri tarihi, sosyo-kültürel alanlardaki bilimsel ve araştırma çalışmalarının sonuçlarını yayınlamayı amaçlamaktadır. Dergimizde editör kürsüsü, araştırma, bilim dünyasından, inceleme ve tanıma, bilimsel konferans, genç araştırmacı, hatıra, yıldönümleri gibi sütunlar yer almaktadır. Özbekçe, Türkçe, Rusça, İngilizce ve tüm Türk lehçelerinde yazılmış makaleler kabul edilmektedir.

Bilimsel dergi, Özbekistan Cumhuriyeti Yükseköğrenim, Bilim ve İnovasyon Bakanlığı'na bağlı Yüksek Kabul Komisyonu'nun 8 Mayıs 2024 tarihli ve 354/5 sayılı kararına esasen; tarih, filoloji alanlarında Felsefe Doktoru (Doktora) ve Bilim Doktoru (DSc) akademik derecesini almaya aday kişilerin tezleri dolayısıyla bilimsel sonuçlarını yayınlaması tavsiye edilen ilmî yayınlar listesine dâhil edilmiştir.

DERGİ AŞAĞIDAKİ ALANLARDA MAKALELER YAYINLAMAKTADIR:

- ✓ Türk Dünyasındaki sosyo-kültürel ilişkilerin tarihi;
- ✓ Türk Dünyası araştırmaları;
- ✓ Türk Lehçeleri diyalektolojisi;
- ✓ Türk Dünyasının jeopolitiği;
- ✓ Folklor çalışmaları;
- ✓ Karşılaştırmalı dilbilim ve edebiyat çalışmaları;
- ✓ Edebi ilişkiler ve çeviri çalışmaları.

İLETİŞİM ADRESİ:

Posta adresi:

140104, Üniversite Bulvarı, 15,
Semerkant şehri, Özbekistan, Şeraf
Reşidov adına Semerkant Devlet
Üniversitesine bağlı Türkoloji
Araştırmaları Enstitüsü

Telefon:

+998 99 582 93 81

+998 97 911 93 81

Telegram ID:

@turkologiya2025

E-posta:

turkologiya.samdu@gmail.com

İnternet sitesi:

<https://turkologiya.samdu.uz>

MAKALE YAZIM KURALLARI:

- Makale 8-10 sayfada sunulur;
- Makale'nin yapısı:
 1. Makale metni Times New Roman yazı tipinde, 14 punto büyüklükte, sol kenarından 3 cm'lik, sağ kenarından 1,5 cm'lik, üst ve alt kenarından 2 cm'lik boşluk bırakılarak, tek sütun olarak, 1,15 satır aralığında, A4 boyutunda hazırlanmalıdır.
 2. Makalenin başlığı, yazar(lar)ın soyadı, adı ve baba adı tam olarak büyük harflerle yazılmalıdır.
 3. Yazar(lar)ın pozisyonu, akademik ünvanı, çalıştığı (öğrendiği) yer, bölgesi, cumhuriyeti, telefon numarası, e-posta adresi ve ORCID numarası eksiksiz olarak verilmeli.
 4. Özet, makalenin amacını, önemli bulgularını ve sonuçlarını içermelidir.
 5. Her makalenin başında, makalenin yazıldığı dilin yanı sıra 2 dilde de (isteğe bağlı olarak Özbekçe, İngilizce, Rusça ve Türkçe arasından seçilecek) açıklama bulunmalıdır.
 6. Özet, 120-150 sözcüğü geçmeyecek şekilde yazılmalıdır.
 7. Özeti alt kısmında makalenin içeriğini tanımlayacak en az 7, en fazla 10 anahtar kelimeye yer verilmelidir.
 8. Makale, aşağıdaki formatta hazırlanmalıdır:
 - a) Giriş (Introduction);
 - b) Ana bölüm (Main part);
 - c) Sonuçlar ve tartışma (Results and Discussions);
 - d) Sonuçlar (Conclusions);
 - e) Kaynakça (References) alfabetik olarak sıralanmalıdır;
 - f) Bağlantılar (dipnotlar) yazarın soyadı - yayın tarihi - sayfa şeklinde parantez içinde verilecektir (Muminov, 2020: 25);
 - g) Resim, çizim, tablo, diyagramlar "Resim" olarak Arap rakamları ile kaydedilir. İşaretler resmin altına, bir sonraki satıra, ortaya yerleştirilir ve koyu yazılır.
- Yazarın (veya ortak yazarların) sunduğu bilimsel makalenin konusu dergi sütunlarıyla örtüşmelidir.
- Makaleler Özbekçe, İngilizce, Rusça ve tüm Türk dillerinde gönderilebilir.
- Makalede sunulan bilgi ve kanıtların bilimsel dayanağı, güvenilirliği ve intihalinden yazar(lar) sorumludur.
- Makaleler hakemli olacaktır. Dergide sadece uzmanlar tarafından tavsiye edilen makaleler yayımlanır.
- Talep edilmeyen yazılar yayınlanmayacak ve yazarlarına iade edilmeyecektir.
- Derginin 1 sayısında yazarın sadece 1 makalesi yer alacaktır.

TURKOLOGIK TADQIQOTLAR

XALQARO ILMIY JURNALI

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL OF “TURKOLOGICAL
RESEARCH”**

**ULUSLARARASI “TÜRKOLÖJİ ARAŞTIRMALARI” BİLİMSEL
DERGİSİ**

**МЕЖДУНАРОДНЫЙ НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ “ТЮРКОЛОГИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ”**

Muharrir:

Musahhih va texnik muharrir:

Norxo‘ja Choriyev

Rahmatulloh Shokirov

2025-yil 23-iyunda tahririy-nashriyot bo‘limiga qabul qilindi.

2025-yil 27-iyunda original-maketdan bosishga ruxsat etildi.

Qog‘oz bichimi 60x84.1/16. «Times New Roman» garniturası.

Offset qog‘ozı. Shartlı bosma tabog‘ı –12.5.

Adadı 15 nusxa. Buyurtma № 318

SamDU tahririy-nashriyot bo‘limi bosmaxonasida chop etildi.

140104, Samarqand sh., Universitet xiyoboni, 15.

ISSN 2992-9229

9 772992 922004